

PREOȚI BASARABENI ÎN PERIOADA UNIRII, 1917-1918

Nicolae CIUBOTARU, dr., conf. univ.

Summary

In the years 1917-1918 during the Union of Bessarabia with Romania, the priesthood had an important role in mobilizing the national forces. The outstanding personalities of the church in the region represented by Iurie Grosu, Alexandru Baltaga, Alexei Mateevici, Andrei Murafa were outstanding personalities who supported the generation of Union in the History Act of March 27, 1918.

După revoluția rusă din februarie anul 1917 și prăbușirea Imperiului Rus în Basarabia mișcarea de renaștere și emancipare națională a luat o mai mare amploare, atrăgând în rândurile sale un număr tot mai mare de intelectuali, soldați și preoți, cadre didactice, jurnaliști, scriitori etc.

Obiectivul principal al acestui mic studiu este cercetarea atitudinii preoțimii față de fenomenul Unirii, față de revenirea la valorile naționale și spirituale în biserică, școală.

Preoțimea moldoveană s-a manifestat mai ales în anii 1905-1918, când au apărut premise politice importante pentru restabilirea drepturilor naționale, organizarea congreselor eparhiale, activitatea culturală a frățimii „*Nașterea lui Hristos*”, redeschiderea Tipografiei Eparhiale din Chișinău (1906), editarea revistei „*Luminătorul*” (1908), în paginile căreia se imprimau cărți de slujbă în limba română. Clerul a insistat asupra introducerii limbii române în învățământul teologic și în viața bisericească.

De altfel, preoțimea moldovenească se afla în atenția poliției țariste și jandarmeriei. În anul 1908 preotul Gh. Schodigora a fost învinuit conform art. 129 din Codul penal pentru răspândirea printre locuitorii satului Cerești a unor apeluri antiguvernamentale cu titlul „*De la Liga Țăranilor*” [1, f. 712,712, verso].

În organizațiile legale existente, jandarmeria folosește metoda infiltrării unor agenți și colaboratori ai săi, care acționau sub pseudonime. Astfel, în Seminarul Teologic din Chișinău, profesorii și seminariștii erau supravegheați de agentul cu numele fals „*Seminarov*”, care dădea informații permanente despre discuțiile din interiorul grupărilor cu calificativul „intelenți cu o gândire liberă” [2, f. 7].

În vizorul autorităților ruse este prezentă și presa din România. În decembrie 1908 este analizat articolul din revista „*Viața Românească*” în ciclul „*Scrisori din Basarabia*” scris de Alexis Nour. În această publicație este apreciată rezoluția congresului clerului din 1905 referitor la necesitatea introducerii limbii române în școlile naționale de la sate, în studierea Sfintei scripturi și a Bibliei, editarea revistei „*Luminătorul*”, studierea limbii „moldovenești” și a cântărilor bisericești în Seminarul Teologic. Unii preoți se întrebau oare cum v-a reacționa episcopul Serafim? Răspunsul ar fi fost următorul: „Ce nu ar spune, dar noi vom lucra în interesul cauzei naționale” [2, f. 180 verso]. În continuare se menționa că „preoții români își pun încrederea că prin intermediul școlilor parohiale vor putea să introducă în Basarabia limba națională” [2, f.180].

Istoricul bisericii din Basarabia, Nicolae Popovschi, va constata că în această perioadă se manifestă „un curent susținut de mișcarea generală eliberatoare” [6, p. 303], din care se evidențiază, prin activitatea lor, Gurie-Grosu, Constantin Popovici, Alexandru Baltaga, Vladimir Baltaga, Mihail Plămădeală. Alături de ei îi găsim pe ieromonahul Dionisie Erhan, starețul mănăstirii Suruceni, Vasile Gobjilă, protoiereul județului Chișinău, preotul Andrei Murafa din Cotiujeii Mari, Soroca, preotul Alexei Mateevici, profesor la Seminarul Teologic din Chișinău și mulți alții.

Ziarul „*Cuvânt Moldovenesc*” din 2 aprilie 1917 publică articolul „*La luptă în unire*” în care se apelează „de a se ruga lui Dumnezeu în biserica lor moldovenească”. În acest manifest se formulează obiectivele programatice ale viitorului partid: Partidul moldovenesc va lucra spre a curăța ogorul neamului

nostru de neghina streinilor – începând de la episcop și sfârșind cu cel din urmă cinovnic, care vor să înădușe suflarea moldovenească” [4, p. 2].

În același număr al ziarului „*Cuvânt Moldovenesc*” se anunță că pentru bejenarii români din Odesa zilnic se tipărește o foaie românească „*Depeșa*”. De asemenea, se înștiințează veste bună că arhimandritul Gurie, gonit de arhiepiscopul Serafim, s-a întors în Chișinău.

Un rol deosebit în mobilizarea și deșteptarea preoțimii i-a revenit și apelului „Strigare către preoții moldoveni”, trimis către toți blagocinii și unor preoți din Basarabia în care este formulată chemarea: „Preoțimea trebuie să ciară toate drepturile pentru moldoveni și trebuie să se puie în fruntea poporului” [4, p. 5]. Este evident că societatea civilă era în drept să ceară acțiuni mai îndrăznețe ale preoților.

Aderența decisivă a preoțimii la mișcarea națională s-a manifestat la primul congres al clerului din 19-24 aprilie 1917, în apelul „*Către prețimea moldovenească*”, publicat în ajunul acestui forum. În aceeași ordine de idei, la 16 mai 1917 adunarea din plasa Lăpușna a adoptat o hotărâre prin care se sublinia: „Preoțimea trebuie să fie aleasă de către mireni. În toate satele moldovenești, slujba dumnezeiască să se facă numai în limba părintească [3, p. 86].”

Nu este de loc întâmplător faptul că în realitate preoțimea a susținut programul partidului național moldovenesc (P.N.M.) în chestiunile bisericești: autonomie, alegerea la conducerea Bisericii din Basarabia a unui ierarh moldovean, introducerea învățământului bisericesc și oficierea serviciului divin în limba română.

Aceste cerințe ale clerului moldovean n-au fost înțelese sau au fost în dezacord cu cei de la conducerea rusă a bisericii basarabene. Astfel, arhiepiscopul Serafim Ciceagov mărturisea: „Când am fost numit la Chișinău, mi s-a atras atenția că preoțimea basarabeană are năzuințe separatiste și pentru despărțirea (autocefalia) bisericii moldovenești, și că în Basarabia s-a întărit în ultimul timp mișcarea națională...” [6, p. 303]. Această idee a fost împărtășită și de către ultimul arhiepiscop rus, Anastasie, din ținut și de o bună parte din preoții basarabeni alogeni și a unei părți din rândul clerului, care a fost supus rusificării.

Este lesne de înțeles că biserica rusă, fiind în slujba Imperiului Rus, apăra interesele politice ale statului aflat într-un proces de dezintegrare.

În același timp, clerul moldovean, prin delegații săi, a participat activ și la congresul învățătorilor din 25-28 mai 1917. După cum relatează Dumitru Bogos, arhimandritul Gurie a oficiat moldovenește la deschiderea congresului, iar Paul Gore se adresează cu cuvintele „frați români”, la care au apărut unele replici. Preotul și poetul A. Mateevici, după ce va da citire poeziei „*Limba noastră*”, răspunde la afirmația unora din sală ”că nu suntem români, ci moldoveni” cu următoarele cuvinte: „Ba suntem moldoveni, fii vechii Moldove, însă facem parte din marele popor român așezat prin România, Bucovina și Transilvania” [3, p. 75].

Prin urmare la acest congres au existat și opinii puse referitor la etnicitatea românească a moldovenilor. Nu este deloc întâmplător faptul că nu toți au îmbrățișat ideile arhimandriților Gurie și Dionisie, preoților A. Mateevici, A. Murafa sau Mina Țăruș*.

Evenimentele ulterioare au arătat că preoțimea moldovenească a devenit o forță importantă a mișcării naționale din anii 1917-1918. Ideea convocării Sfatului Țării a fost susținută de congresele militarilor, cooperabilor, țăranilor, studenților și de întrunirile clerului.

La 21 noiembrie 1917 a avut loc prima ședință a Sfatului Țării, la care episcopul Cetății Albe, Gavriil, a oficiat un te-deum în limba română, apoi a sfințit drapelul național al militarilor moldoveni, iar corul protoiereului Mihail Berezovschi a interpretat imnul istoric „*Deșteaptă-te române*” și melodia „*Pe-al nostru steag e scris unire*”.

Drumul spre Unire a fost însoțit și de deciziile de formare a Republicii Democratice Moldovenești (2.XII.1917) și proclamarea independenței (24.I.1918). Ideea Unirii cu România este formulată încă în

decembrie 1917, apoi, la 16 ianuarie 1918, de Comitetul studenților moldoveni. La 24 ianuarie 1918 Comitetul central al studenților români din Basarabia a lansat o declarație despre necesitatea organizării unor activități speciale pentru realizarea practică a Unirii. În această zi de sărbătoare, în articolul de fond al ziarului „*Cuvânt Moldovenesc*” scris de Pantelimon Halipa cu titlul „*Ziua Unirii*” este lansat apelul: „Frați moldoveni! În ziua de 24 ianuarie când se pomenește unirea țărilor surori – Moldova și Muntenia, să ne gândim și noi la Unire – la unirea cea mai firească pentru noi: Unirea Basarabiei cu România” [5, p. 1].

Acest deziderat a devenit realitate la ședința Sfatului Țării din 27 martie 1918, când deputații aleși de popor prin majoritate au votat Unirea Basarabiei cu România. Din partea Uniunii, clerul ortodox din Basarabia a votat Unirea deputatul Alexandru Baltaga** fiind susținut de majoritatea preoțimii moldovene.

Biserica din Basarabia, preoțimea moldoveană, întregul cler au contribuit la consolidarea tuturor forțelor civile din ținut, au dat un imbold eficient de maturizare spirituală și politică a românilor basarabeni. „Preoțimea basarabeană a jucat unul din cele mai importante roluri în mișcarea națională” [3, p.67]. Preoții moldoveni au depus eforturi decisive, alături de marile personalități ale neamului românesc din Basarabia, pentru împlinirea idealului național – Unirea Basarabiei cu Patria istorică România.

Fete bisericești importante și-au adus aportul la consolidarea Unirii, la unirea bisericii basarabene cu Biserica Română, înființarea Mitropoliei din Basarabia și întemeierea Patriarhiei Române.

*Preotul Mina Țăruș, pentru convingerile sale românești, a fost închis de sovietici în închisoarea din Orhei, iar în 1941 a ars de viu în această închisoare incendiată de bolșevici, vezi: B. Buzilă, *op. cit.*, p. 77.

**Al. Baltaga, originar din satul Lozova, 1861-1941 este arestat de N.K.V.D., în 1940, a decedat în spitalul din or. Kazani. În timpul arestării i-au fost confiscate 11 medalii și ordine, dintre care: Crucea de aur a Sfântului Sinod, Sfânta Ana, Sfântul Vladimir, Steaua României, Coroana României, Regele Ferdinand etc.

Bibliografie

1. Arhiva Națională a Republicii Moldova (în continuare – A.N.R.M.), F.297, inv.1, d.49, (MF, p. I).
2. A.N.R.M., F.297, inv.1, d.86. Mai multe informații despre acest eveniment pot fi găsite în studiul publicat de autor „*Afirmarea curentului național românesc în Basarabia (1859-1917)*”, în *Frontierele spațiului românesc în context European*, Oradea /Chișinău, 2008, p. 315-333.
3. Buzilă, Boris, *Din istoria vieții bisericești din Basarabia (1812-1918, 1918-1944)*, București-Chișinău, 1996.
4. *Cuvânt Moldovenesc*, 2 aprilie 1917, Nr.27 (227).
5. *Cuvânt Moldovenesc*, 24 ianuarie 1918, Nr.9 (325).
6. Popovschi, Nicolae, *Istoria bisericii din Basarabia în viața al XIX-lea sub ruși. Din negura trecutului: crâmpene de amintiri*. Muzeum, Chișinău, 2000.